

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.42-60>

УДК 111.852:712.253

Гатальська Н. В.

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
gatalska.nadiia@gmail.com, orcid.org / 0000-0001-9538-2379*

ЕСТЕТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ КОМПОЗИЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПАРКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: в статті розглянуто результати досліджень впливу композиційної структури паркового середовища на естетичне сприйняття та формування переваг із залученням респондентів (76 осіб).

Застосовано методологічний підхід експертного оцінювання, який включає паралельний аналіз двох взаємопов'язаних структур (матеріальної та образної), а також їхній взаємозв'язок із результатами естетичної оцінки респондентів. Дослідження із залученням респондентів проводилися упродовж чотирьох сезонів 2017-2018 років безпосередньо на території парку «Слава» в м. Києві.

Визначено взаємозв'язки між естетичною оцінкою паркового середовища та його композиційною організацією, а також ознаки, які впливають на формування уподобань та обумовлюють їхню мінливість упродовж року. Виявлено, що поєднання ознак паркового середовища, які сприймаються як привабливі внаслідок еволюції людини як біологічного виду та впливу соціокультурних чинників підвищує емоційний вплив та естетичну оцінку паркового середовища, проте можуть як знижувати, так і підвищувати його інформативні якості. Наявність далеких перспектив та панорами є важливою ознакою, яка сприяє підвищенню естетичних якостей середовища, але зменшує вплив прямих засобів вираження ідейного навантаження.

Композиційна узгодженість архітектурних компонентів паркового середовища та рослин, а також формування перспективи на меморіальні об'єкти підсилює емоційний вплив, інформаційні якості та естетичну оцінку в цілому.

Ключові слова: композиційна структура паркового середовища, естетичне сприйняття, інформаційна структура

Постановка проблеми. Постійно зростаючий рівень урбанізації обумовлює необхідність раціоналізації використання рекреаційних об'єктів міського середовища та оптимізації процесу управління реконструктивними заходами, спрямованими на їх адаптацію. Вагома роль в цьому належить естетичній складовій, яка передбачає гармонізацію середовища ландшафтно-архітектурних об'єктів до сучасних реалій, що обумовлюється постійною

трансформацією урбосередовища. Дедалі актуальнішим інструментарієм управлінських рішень стає залучення громадськості для виявлення якісних показників міських рекреаційних об'єктів загалом та парків зокрема [2], розширюється спектр досліджень естетичного оцінювання урбосередовища із залученням респондентів, а також сфера застосування отриманих результатів, що фокусується як на практичних аспектах, так і використовується для обґрунтування теоретичних понять. Активізація залучення громадськості до оцінювання естетичних якостей паркового середовища обумовлена рядом чинників, серед яких закріплення міжнародними нормативними документами доцільності дослідження ландшафту через призму сприйняття людиною та паралельний розвиток суб'єктно-орієнтовних підходів вивчення естетики, а саме – фокусування уваги вчених на людині як суб'єкті сприйняття [22]. Зокрема Т. С. Daniel (2001) зазначає, що візуальну якість ландшафту можна визначити як «відносну естетичну досконалість будь-якого ландшафту», яку можна виміряти, спираючись на оцінку спостерігача [12]. Окремі вчені (W. E. Dramstad et al., 2006) експертні підходи до оцінювання естетичної якості ландшафтів не вважають доцільними, вказуючи на їх суб'єктивність. Автори підтримують думку, що характеристики середовища, прийняті як індикатори його естетичних якостей експертами можуть не відповідати перевагам громадськості [13].

В розрізі сучасних наукових досліджень естетики як ландшафту загалом, так і паркового середовища зокрема, поняття «сприйняття» та «преференцій» (або «уподобань», «переваг») розглядаються як різні способи вивчення суб'єктно-об'єктних відносин людини та середовища, але традиційно розглядаються окремо в рамках існуючих досліджень [14]. Переваги пов'язані з прогнозованим використанням, а дослідження сприйняття базується на чуттєвому досвіді. Так, S. Swanwick визначає «перевагу» як відносну ознаку – «краще, ніж» [с. 63, 26]. Необхідність виявлення «кращих» в естетичному плані локацій та пейзажів, а також мінливості естетичних якостей їх морфологічних ознак в межах кожного сезону обумовлюється їхньою мінливістю упродовж року як відносно об'єкту, так і способу проведення досліджень [4].

В результаті попередніх досліджень [22, 3, 4,] виявлено ряд особливостей сприйняття морфологічних ознак паркового середовища, а також їх впливу на формування емоційно-асоціативних образів. Поряд із тим, в межах сучасних науково-методичних підходів комплексністю вирізняється інтеракціоністська парадигма, яка передбачає поєднання результатів анкетування респондентів з експертною оцінкою естетичного об'єкту [8]. Аналіз наукових джерел літератури показує, що до експертного оцінювання може бути застосовано два методологічних підходи, а саме:

- оцінювання групою експертів за обраними критеріями [23, 24, 17, 8];
- параметризація матеріальних компонентів паркового середовища конкретним дослідником [18].

Методи обробки результатів відрізняються в межах підходів та залежать від завдання дослідження, але спільним є аналіз взаємозв'язків між результатами експертного оцінювання та оцінкою респондентів.

Враховуючи результати проведеного аналізу естетичного сприйняття паркового середовища, головним чином суперечливого характеру взаємозв'язку композиційних ознак та естетичної оцінки [7], а також необхідність виявлення компонентів архітектурно-планувальної структури території, які впливають на естетичні преференції, застосовано методологічний підхід експертного оцінювання, який включає паралельний аналіз двох взаємопов'язаних структур (матеріальної та образної), а також їхній взаємозв'язок із результатами сприйняття респондентами.

Метою досліджень є аналіз впливу композиційної організації паркового середовища на естетичні преференції, сприйняття та розуміння образної системи, а також її роль у цьому процесі.

Об'єкти та методи проведення досліджень. За дослідний об'єкт обрано парк «Слава» – парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва місцевого значення, розміщений в центральній історичній частині м. Києва. Для виявлення особливостей естетичного сприйняття та ознак паркового середовища, що впливають на формування естетичних преференцій на території парку було визначено 24 локації. Кількість та місце розташування локацій в межах дослідного об'єкту визначалося відповідно до загальноприйнятих методик [17, 18, 23], а також архітектурно-планувальної та об'ємно-просторової структури паркового середовища. Для дослідження було залучено 76 осіб, які здійснювали оцінювання безпосередньо на території паркового об'єкта чотири рази упродовж різних сезонів.

З огляду на завдання досліджень, а також ряд об'єктивних та суб'єктивних чинників, літнє оцінювання (основною вимогою якою є проведення дослідження за комфортних для людини погодних умов та колориту, характерного літнім пейзажам) проводили 31 травня 2018 року упродовж 13-16 годин. Оцінювання осінніх пейзажів здійснювали 9 жовтня 2017 року, зимових – 7 грудня 2017 року, весняних – 22 квітня 2018 року.

Для анкетування респондентів було розроблено анкету, до якої респонденти заносили результати оцінювання паркового середовища за різними ознаками, що передбачало оцінювання конкретної локації в парку за 10-бальною шкалою, де 10 – найвищий бал (абсолютна оцінка) та пропонували самостійно навести ознаки пейзажу, які є позитивними та підвищують його

естетику або знижують її і можуть бути визначені як негативні. Анкетування базувалося на принципі вільного асоціативного експерименту [9], що передбачає довільний вибір характеристик та ознак, до яких могли бути включені як ознаки матеріальних компонентів ландшафту, так і емоційно-асоціативні – поняття та відчуття, які необхідно було зазначити у відповідній графі навпроти номера локації.

Після обрахунку середньоарифметичних значень бальної оцінки естетичних якостей локацій для виявлення впливу морфологічних ознак паркового середовища на естетичну оцінку та формування преференцій в межах дослідних об'єктів було здійснено кластерний розподіл, в ході якого виділено п'ять кластерів відповідно до балу естетичної оцінки респондентів, отриманої в результаті попередніх досліджень [4]. В результаті було виділено п'ять кластерів – найпривабливіші, привабливі, нейтральні, непривабливі та найнепривабливіші пейзажі або локації, які позначено на схемі парку (рис. 1).

Експертне оцінювання естетичної оцінки паркового середовища передбачало паралельне дослідження композиційної узгодженості матеріальних форм на основі оцінювання візуальних просторових одиниць ландшафту (визначення Ю. І. Курбатова [6]) – загальних композиційно-просторових характеристик, сезонної аспектності колориту та композиційних особливостей, визначених відповідно до функціонального призначення парку та образної системи паркового середовища в цілому.

До критеріїв, які характеризують композиційно-просторову організацію віднесено: тип візуальної просторової одиниці ландшафту; кут спостереження та глибину розкриття перспективи. Типологію візуальних просторових одиниць ландшафту в межах виділених локацій дослідних парків визначали за Ю. І. Курбатовим, який виділяє замкнену, фланкіровану, наскрізну, односторонню, дифузну та відкрити [6]. Віднесення локації до певної візуальної просторової одиниці здійснювали відповідно до визначень наведених автором, а також із застосуванням даних Н. Schmidt, R. Linke & G. Wessel щодо сприйняття простору [25, 6]. Кут спостереження визначали за І. О. Боговою та Л. М. Фурсовою [1], а глибину розкриття перспективи за В. Р. Крогіус [1, 5], а також К. І. Эрингисом [10].

Оцінювання за наведеними вище критеріями здійснювали безпосередньо в середовищі, а кут зору вимірювали на основі супутникової зйомки дослідного об'єкту із застосуванням програмного забезпечення Corel DRAW X6 та наведено на план-схемі (рис. 2).

Для оцінювання узгодженості матеріальної та образної системи парку «Слава», її сприйняття респондентами, а також впливу на формування їхніх преференцій було визначено ряд критеріїв:

- архітектурно-планувальна структура монументально-скульптурного оформлення – наявність композиційної домінанти та композиційного акценту в межах локації або візуальних зв'язків;

План-схема

території парку «Слава» в м. Києві

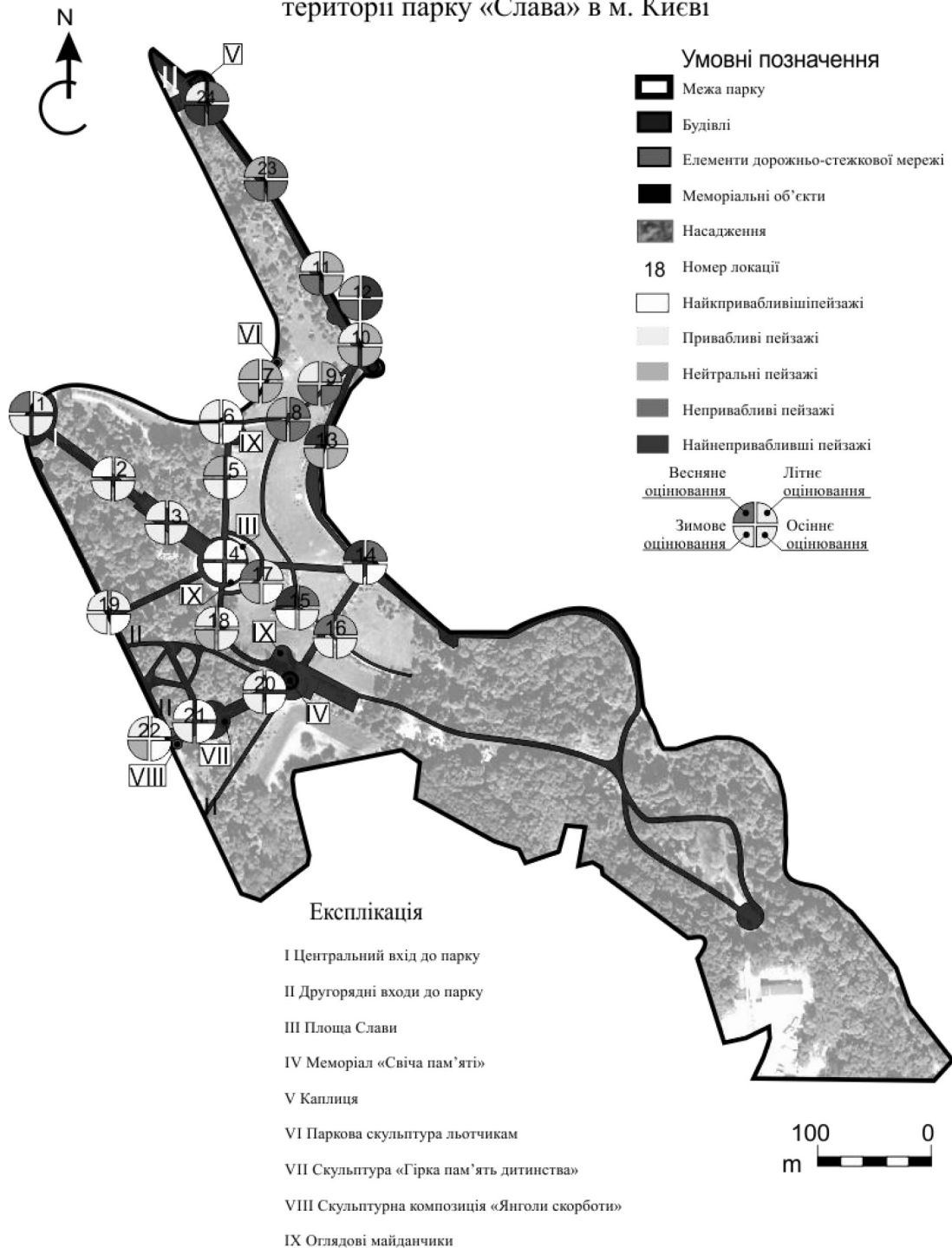

Рис. 1. План-схема парку «Слава» з позначенням кластерів відповідно до естетичної оцінки по сезонам.

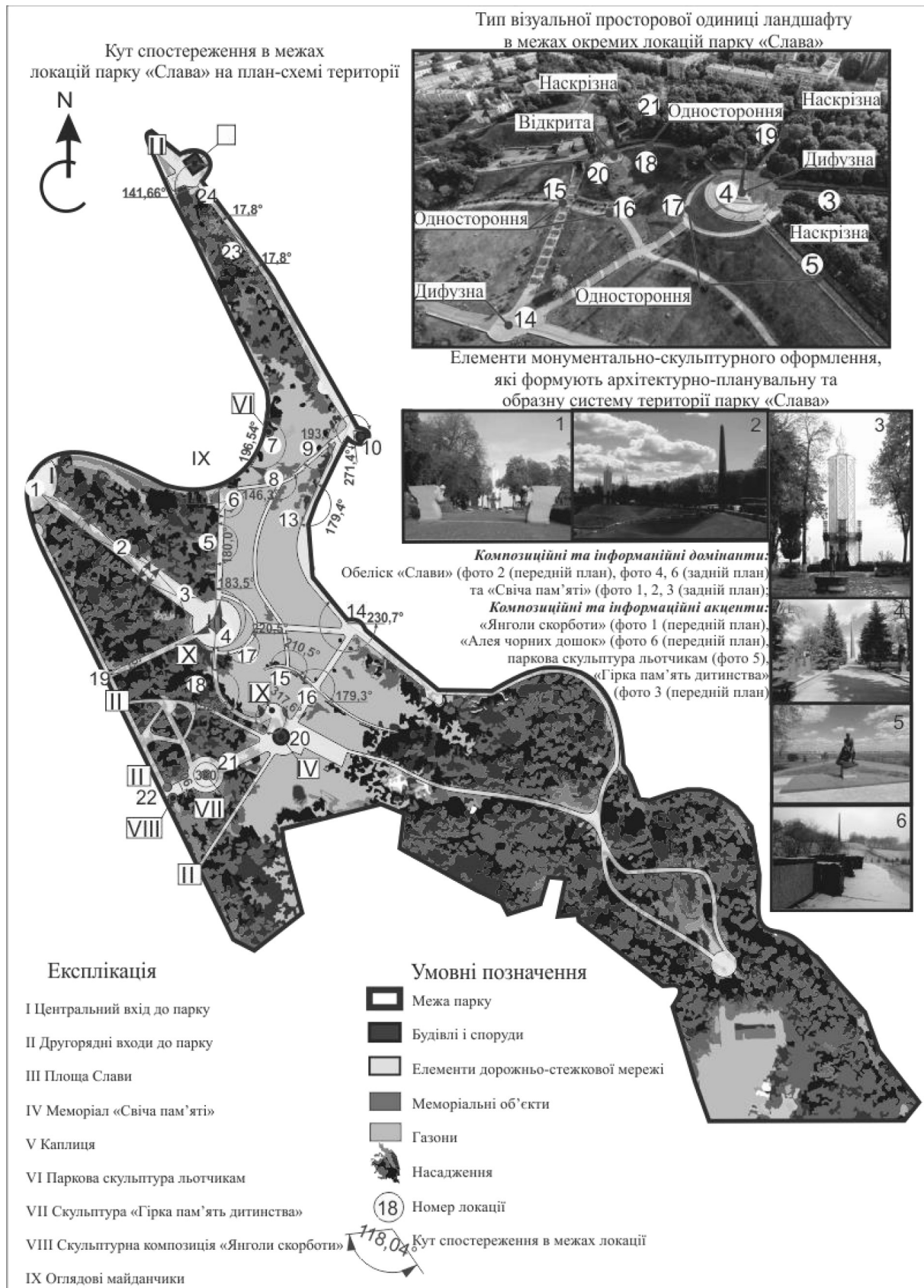

Рис. 2. Структура та основні результати оцінювання композиційної структури території парку «Слава».

- композиційні особливості насаджень та їх узгодженість із монументально-скульптурним оформленням – тотожність та нюанс форми крони, текстури та фактури рослин і меморіалу; формування перспективи (у т.ч. і на меморіал); створення гармонійного фону; візуальна ізоляція меморіальних об'єктів від решти території; неузгодженість загальної композиції насаджень (у тому числі невідповідність масштабу); перекриття перспективи та / або візуальних зв'язків.

Дослідження образної системи та її інформативних якостей, а також вплив на естетичне сприйняття респондентами передбачав:

- аналіз взаємозв'язків між матеріальними компонентами паркової території, які є прямими та опосередкованими засобами донесення інформації та естетичною оцінкою, наданою респондентами;

- виявлення композиційних особливостей матеріальних компонентів паркового середовища, які сприяють «читабельності» інформації, закладеної в межах паркового середовища, а також їх вплив на формування емоційно-асоціативних реакцій у респондентів.

Результати наведеного аналізу заносили в таблицю Excel, де надавали один бал за наявність окремого параметру або особливості в межах локації. Після чого було здійснено кореляційний аналіз із застосуванням коефіцієнту кореляції Пірсона (таблиця).

Виклад основного матеріалу. В результаті проведених досліджень виявлено, що вагома частка (30 %) локацій віднесена до найпривабливіших у літньо-осінній період, а найменша (лише одна локація) – взимку. Окрім того, саме в цей період найменшою (також одна) є кількість і найнепривабливіших локацій (див. рис. 1). Найпривабливішою упродовж всіх пір року визнано локацію 4, яка розташована на площі «Слава» поряд із обеліском «Слави» та «Вічним вогнем». Окрім того, локація характеризується наявністю панорами, на що було зауважено значною часткою респондентів упродовж всіх сезонів (55,5-86,4 % респондентів). В свою чергу, на гармонійність композиції звернули увагу значно менше опитаних (10-22,2 %). В цьому контексті варто згадати теорію «перспектив та укриттів» J. Appelton, яка пов'язує естетичні переваги людей з еволюцією людини як біологічного виду, відповідно до якої наявність далекої перспективи або панорами, поряд із «укриттям» є передумовою високої естетичної оцінки [11].

Однак, композиційно-просторова організація парку «Слава» характеризується значною кількістю точок панорамного огляду (11 із 24 локацій) та великою кількістю візуальних зв'язків (див. рис. 2), але естетична оцінка відрізняється.

Таблиця 1

**Результати кореляційного аналізу між композиційною організацією території парку «Слава» та естетичним
преференціями респондентів**

	Загальні композиційно-просторові характеристики													
	Тип візуальної просторової одиниці ландшафту						Кут спостереження			Глибиною розкриття перспективи				
	Замкнена	Фланкірована	Накрізна	Одностороння	Дифузна	Відкрита	Перспективний (до 30)	Секторний (до 60)	Діагональний (до 120)	Панорамний (до 240)	Круговий (до 360)	Коротка (до 50 м)	Середня (до 100 м)	Далека (понад 100 м)
Кореляція між наявністю ознаки та середньорічною оцінкою	0,288	-0,504	0,127	-0,183	0,256	0,201	-0,267	0,150	0,182	-0,109	0,256	-0,042	-0,118	0,327
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою навесні	0,319	0,056	0,157	-0,231	0,007	0,070	0,034	0,103	0,146	-0,370	0,295	0,309	-0,176	-0,257
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою влітку	0,218	-0,661	0,103	-0,054	0,202	0,246	-0,355	0,127	0,203	-0,019	0,240	-0,036	-0,124	0,332
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою восени	0,176	-0,415	0,104	-0,199	0,303	0,123	-0,162	0,068	0,200	-0,073	0,131	-0,116	-0,059	0,345
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою взимку	0,308	-0,343	0,078	-0,229	0,292	0,152	-0,248	0,213	0,005	-0,044	0,210	-0,198	-0,043	0,484

Продовження таблиці 1

	Розташування монументально-скульптурного оформлення				Композиційні особливості насаджень					
	Композиційна домінанта розміщена в межах локації	Композиційна домінанта знаходиться в межах візуальних зв'язків	Композиційний акцент розміщена в межах локації	Композиційний акцент знаходиться в межах візуальних зв'язків	Тотожність та нюанс форми крони, текстури та фактури рослин і меморіалу	Формування перспективи (у т.ч. і на меморіал)	Створення гармонійного фону	Візуальна ізоляція меморіальних об'єктів від решти території	Неузгодженість загальної композиції насаджень (у т.ч. не відповідність масштабу)	Перекриття перспективи та / або візуальних зв'язків
Кореляція між наявністю ознаки та середньорічною оцінкою	0,444	0,581	0,012	-0,003	0,537	0,151	0,441	0,288	-0,563	-0,137
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою навесні	0,319	-0,060	0,199	0,004	0,341	-0,036	0,031	0,319	-0,077	0,164
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою влітку	0,374	0,537	0,103	0,017	0,500	0,179	0,409	0,218	-0,576	-0,103
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою восени	0,368	0,623	-0,088	-0,005	0,494	0,209	0,474	0,176	-0,592	-0,268
Кореляція між наявністю ознаки та оцінкою взимку	0,418	0,650	-0,191	-0,041	0,394	0,053	0,429	0,308	-0,434	-0,163

Окрім того, в результаті аналізу кореляційного зв'язку між кількістю згадувань панорами респондентами та естетичною оцінкою пейзажів дослідного об'єкту взаємозв'язок коливається від слабкого до помірного, що не суперечить теорії «перспектив і укриттів», але може бути свідченням впливу й інших чинників на естетичні преференції, які обумовлені соціокультурними та особистісними чинниками. На користь цього свідчать результати експертної оцінки території парку «Слава», в ході якої виявлено значний кореляційний зв'язок (упродовж трьох сезонів) між наявністю композиційної домінанти (меморіалу) в межах візуальних зв'язків та естетичною оцінкою. При цьому за умов розташування домінанти безпосередньо в межах локації оцінювання зв'язок знижується до помірного (*див.* табл.), а підвищується за наявності в межах розміщення меморіалу рослин, тотожних за формою, а також гармонійного фону, що узгоджується з результатами інших досліджень [20, 17, 15].

Звертаючись до феноменологічної теорії, наведені дані можуть бути свідченням важливості емоційної взаємодії людини та предметно-просторового середовища, яка обумовлена логічним сприйняттям або емоцією. Переважання логіки сприяє фокусуванню уваги на інформативних властивостях об'єктів, а емоцій – формуванню когнітивних образів. В свою чергу, поєднання логічного та емоційного сприйняття може поліпшувати ясність «прочитання» інформації первинного задуму. На підтвердження цього варто навести результати кластерного розподілу естетичної оцінки респондентів, які показали, що до найпривабливіших та привабливих віднесено локації, розміщені в меморіальній зоні, де знаходяться елементи монументально-скульптурного оформлення, а найбільше таких локацій на території Меморіалу жертв Голодомору (*див.* рис. 1). Окрім того, в межах даних локацій (або на відстані близької перспективи) знаходяться об'єкти (*див.* рис. 2), які є прямими засобами вираження ідейного навантаження, а їх композиційна та ідеологічна узгодженість підвищує як естетичну оцінку, так і емоційний вплив, який виражається у кількості згадувань емоційно-асоціативних ознак (рис. 3). Як було виявлено в ході досліджень, індикатором високої естетичної оцінки може слугувати кількість згадувань «гармонійності» середовища, проте взаємозв'язок із кількістю згадувань інших ознак є слабким упродовж трьох сезонів, а найсильнішим є влітку та підвищується до помірного [3].

В продовженні аналізу впливу матеріальних компонентів на емоційно-асоціативне сприйняття, доцільно звернути увагу на просторову організацію локацій та її вплив на формування мовленнєвих асоціацій.

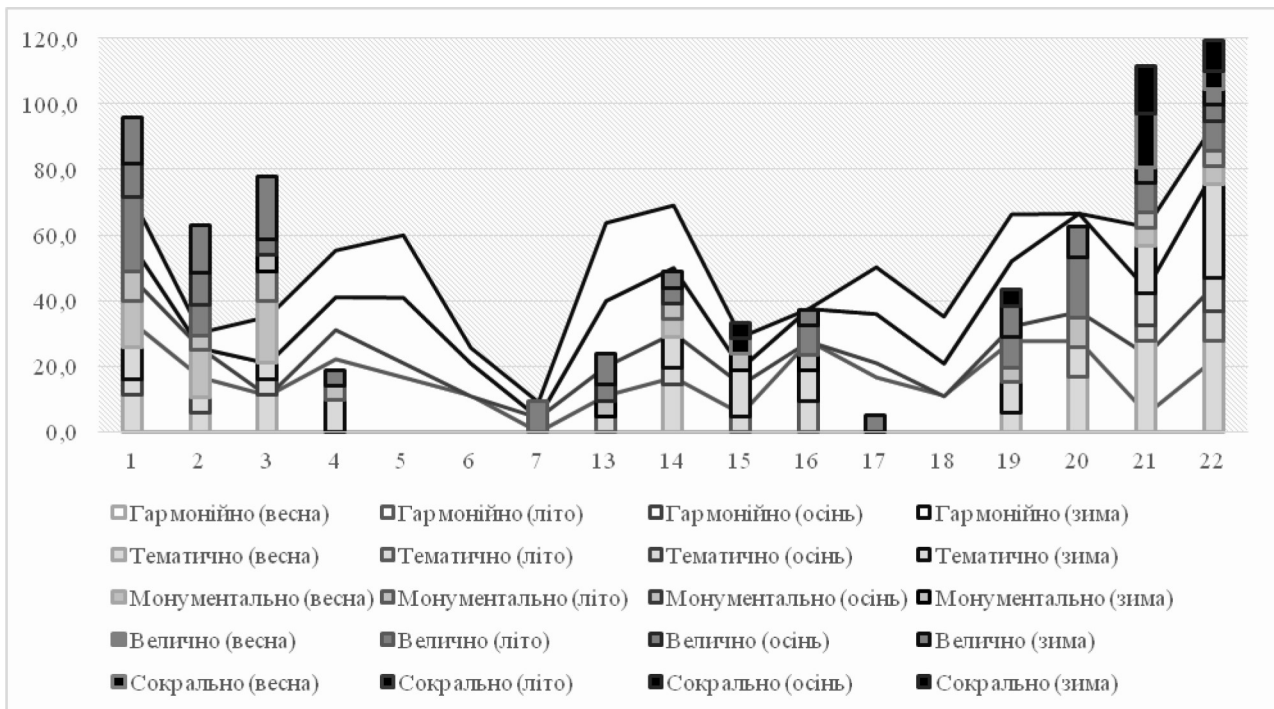

Рис. 3. Структура кількості згадувань емоційно-асоціативних ознак локацій, розміщених в межах меморіальної зони парку «Слава» упродовж різних сезонів.

Відтак, найбільша кількість емоційно-асоціативних ознак, що пов'язані з тематикою як парку «Слава» загалом, так і окремими зонами зокрема, зосереджена в межах локацій з короткою перспективою (виключення 20, 14 локації), невеликим кутом огляду (перспективним або секторним) (виключення 14, 20 та 21 локації), які характеризуються відносною замкненістю простору на противагу переважній більшості, які характеризують панорамним характером (див. рис. 2). Таким чином увага спостерігача фокусується на меморіальних об'єктах, які в образній системі парку виступають в ролі засобів вираження ідейного навантаження, а в композиційній – відіграють роль домінант та акцентів. В свою чергу, за умов наявності далеких перспектив (локації 4-7, 15-18) увага зосереджується, в першу чергу, на панорамі, яка відкривається, а не на меморіальних об'єктах. Навіть за умов наявності прямих засобів вираження ідейного навантаження безпосередньо в межах локацій (4, 7, 15, 16), кількість згадувань респондентами панорами як позитивної якості значно більша (залежно від сезону коливається в межах 30,0-86,4%) ніж засобів вираження ідейного навантаження (9,1-55,6%), а в межах 4 та 15 локацій влітку та навесні відповідно респондентами їх не відмічено взагалі.

Продовжуючи аналіз особливостей сприйняття матеріальних компонентів інформаційної структури парку «Слава» безпосередньо в середовищі, необхідно зауважити на важливість їх сомасштабності відносно людини.

Відтак, композиційні та інформаційні доміанти паркового середовища (обеліск «Слави» та «Свіча пам'яті») найсуттєвіший вплив на емоційно-асоціативне сприйняття здійснюють за умов їх розміщення в межах візуальних зв'язків близької перспективи, перспективного та секторного кута огляду (1-3, 14-16, 19, 21-22 локації), але не при безпосередній близькості (локація 4 та 20). Однак, за умов наявності панорам та збільшення довжини перспективи, вплив доміант зменшується (5-7, 13, 17-18 локації). В той час, як монументально-скульптурне оформлення, яке має сомасштабні людині габарити та знаходиться в межах локацій впливає на естетичне сприйняття при безпосередньому контакті. Найсильніший ефект досягається за умов розміщення композиційної та інформаційної доміанти у візуальному просторі, на противагу акцентних елементів у перцептивному (локації 3, 19, 21-22).

Аналізуючи територію парку «Слава», де знаходяться локації, які відповідно до їх естетичної оцінки респондентами в ході кластерного розподілу віднесено до нейтральних, непривабливих та найнепривабливіших пейзажів (див. рис. 1), варто зауважити на ряді особливостей. В першу чергу, до таких ознак відноситься віддаленість локацій від композиційних доміант та порушення візуальних зв'язків із ними насадженнями. Не зважаючи на те, що в межах цієї території (локації 8-13, 23-24) наявні композиційні акценти, у тому числі символічного (скульптурна композиція, присвячена Голодомору в Україні, «Калиновий гай») (рис. 4) та сакрального характеру (Каплиця на честь 2000-річчя Різдва Христового) (рис. 5), їх позитивний вплив на покращення естетичних якостей є не суттєвим, а окремі респонденти вважають ці компоненти дисгармонійними.

Рис. 4. «Калиновий гай» на території парку «Слава» (локація 24).

Рис. 5. Каплиця на честь 2000-річчя Різдва Христового на території парку «Слава» (локація 24).

Як результат локація 24 упродовж осінньо-зимового періоду віднесена до найнепривабливіших, влітку – непривабливих і лише навесні – до привабливих.

Такі обставини можуть бути обумовлені сезонними змінами насаджень, які в цей період в межах даної території є найдекоративнішими за рахунок квітучих красивоквітучих кущів – *Forsythia europaea* Degen & Bald, *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl. (див. рис. 5). Загалом позитивний вплив красивоквітучих рослин на естетичне сприйняття спостерігається і в межах інших локацій (8-12, 23-24), які навесні мають вищу оцінку, ніж упродовж решти сезонів (див. рис. 1).

До дисгармонійних компонентів північної частини парку «Слава» респондентами віднесено дитячий майданчик, котрий як композиційно, так і ідеологічно суперечить тематиці та функціональному призначенню об'єкту. Однак, ізольованість даного об'єкту від центральної частини меморіальної зони зменшує її негативний вплив на сприйняття образної системи об'єкту.

Важливим аспектом дослідження впливу дисгармонійних компонентів на естетичне сприйняття є виявлення зони їх візуальної активності, яку Н. Gulinck et al. (2001) та W. D. Iverson (1985) визначають як територію, що сприймається дисгармонійною, внаслідок розміщення її межах дисгармонійного компоненту [21, 16, 19]. Показовою в цьому плані є оцінка локацій 13-17, що розміщуються на різній відстані від будівельної техніки, яка знаходилася у безпосередній близькості до локації 14 упродовж весняно-літнього оцінювання. Такі обставини зумовили найсуттєвіше зниження естетичної оцінки саме цієї локації (див. рис. 1). Проте їх вплив послаблюється за мірою віддалення і майже нівелюється на верхній терасі території. При цьому, значніший вплив спостерігається навесні, який послаблюється влітку, що може бути пов'язано із зміною щільності насаджень, які виконують функцію маскувальних елементів, які частково перекривають будівельну техніку.

Відповідно, в результаті аналізу композиційної та образної системи дослідних об'єктів виявлено ряд закономірностей, які впливають на естетичне сприйняття паркового простору та можуть бути визначені за умов проведення дослідження безпосередньо в парку:

1. Візуальні зв'язки можуть як позитивно, так і негативно впливати на естетичні якості та сприйняття образної системи паркового середовища, а зона їхнього впливу визначається реальними розмірами компоненту, відстанню до нього, а також наявністю та характером візуальних перешкод.

2. Визначальним чинником зони візуального впливу дисгармонійних елементів є ступінь їх ізольованості, який залежить від рельєфу та щільності насаджень.

3. Поєднання ознак та характеристик паркового середовища, які сприймаються як привабливі внаслідок еволюції людини як біологічного виду та соціокультурних чинників підвищує емоційний вплив та естетичну оцінку

паркового середовища, проте може як знижувати, так і підвищувати його асоціативне сприйняття, а також інформативні якості. Наявність далеких перспектив та панорами сприяє підвищенню естетичних якостей середовища, але зменшує або взагалі нівелює вплив прямих засобів вираження ідейного навантаження, а формування перспективи на меморіальні об'єкти і доповнення їх рослинними компонентами тотожними за формою його підсилює.

Висновки. Виявлення особливостей впливу архітектурної композиції монументально-скульптурного оформлення, що є формоутворюючим компонентом образної системи паркового середовища, доцільніше здійснювати безпосередньо в межах дослідного об'єкту, адже, застосування заміників може надати спотворені результати, що обумовлено відсутністю відчуття масштабу об'єктів, активізацією лише візуальної сфери сприйняття на конкретній пейзажній картині, а також неможливістю врахувати візуальні зв'язки з іншими компонентами паркового простору, які знаходяться за межами кута фотозйомки.

Важливим аспектом проведення оцінювання естетичних якостей та інформативності паркового об'єкту безпосередньо в середовищі із залученням респондентів є усунення мінливих не типових парковому середовищу об'єктів, негативний вплив яких обумовлює спотворення результатів. Особливо сильний вплив на погіршення естетичного сприйняття спостерігається за умов розміщення дисгармонійних, не типових парковому середовищу компонентів в межах перцептивного простору в момент оцінювання.

Список використаних джерел

1. Боговая И. О., Фурсова Л. М. Ландшафтное искусство. 1988. Москва : Агропромиздат. 223 с.
2. Болотов Г. І. Роль естетичної альтернативи в процесі управління урбанізованим простором та його гармонізації. Науково-технічний збірник Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2019. Вип. 53. С. 100-109.
3. Гатальська Н. В. Гармонійність як якісний показник естетики паркового середовища. Проблеми розвитку лісової таксації, лісовпорядкування та інвентаризації лісів : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 6-8 груд. 2018 р. Київ : НУБіП України, 2018. С. 44-45.
4. Гатальська Н. В. Еквівалентність оцінок естетичних якостей паркового середовища за різних способів дослідження. Український журнал лісівництва та деревинознавства. 2019. Т. 10, Вип. 2. С. 81-90.
5. Крогиус В. Р. Город и рельеф. Москва : Стройиздат, 1979. 128 с.

6. Курбатов Ю. И. Архитектурные формы и природный ландшафт: композиционные связи. Ленинград: Издательство Ленинградского университета. 1988. 136 с.
7. Олексійченко Н. О., Гатальська Н. В. Особливості впливу середовища на оцінювання естетичних якостей паркових пейзажів: теоретичні та прикладні аспекти. Наукові праці Лісівничої академії наук України. 2018. Вип. 17. С. 72-84.
8. Осиченко Г. О. Методологічні основи формування естетики міського середовища: дис. ... д. архітектури. 18.00101, Київ, 2015. 372 с.
9. Спиридонова Л. К. Асоціативний експеримент як засіб дослідження образу світу. Науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Наука і освіта. 2015. Вип. 1. С. 152-158.
10. Экология и эстетика ландшафта / под. Ред. К.И. Эрингиса. Вильнюс: Минтис, 1975. 250 с.
11. Appleton J. The experience of Landscape. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 1996. 296 p.
12. Daniel T. C. Whither Scenic Beauty? Visual Landscape Quality Assessment in the 21st Century. Landscape Urban Plan. 2001. Vol. 1-4(54). P. 267-281.
13. Dramstad W. E., Tveit M. S., Fjellstad W. J., Fry G. L. A. Relationships between visual landscape preferences and map-based indicators of landscape structure. Landscape and Urban Planning. 2006, Vol. 78(4), 465-474.
14. Farahani L. M., Maller C. Perception and Preferences of Urban Greenspaces: A Literature Review and Framework for Policy and Practice. Landscape Online. 2018. Vol. 61. P. 1-22. doi 10.3097/LO.201861
15. Galev E., Gurkova M. Galev N., The role of plants on the impact of cultural and historical monuments. Junior Scientific Researcher. 2016. Vol. 2(1). P. 1-15.
16. Gulinck H., Mugica M., de Lucio J. V., Atauri J. A. A framework for comparative landscape analysis and evaluation based on land cover data, with an application in the Madrid region (Spain). Landscape and Urban Planning. 2001. Vol. 55(4). P. 257-270. doi:10.1016/s0169-2046(01)00159-1
17. Gungor S., Polat A.T. Relationship between visual quality and landscape characteristics in urban parks. Journal of Environmental Protection and Ecology. 2018. Vol. 19, No 2. P. 939-948.
18. Hofmann M., Westermann J. R., Kowarik I., van der Meer E. Perceptions of parks and urban derelict land by landscape planners and residents. Urban Forestry & Urban Greening. 2012. Vol. 11 (3). P. 303-312.

19. Iverson W. D. And that's about the size of it: visual magnitude as a measurement of the physical landscape. *Landscape Journal*. 1985. Vol. 4. P. 14 – 22.
20. Jankovic N. Architectural Terri(s)ories: Jajinci MemorialmPark in Belgrade. *AM Journal*. 2017. No. 12. P. 81-98.
21. Ode A., Tveit M. S., Fry G. Capturing landscape visual character using indicators: Touching base with landscape aesthetic theory. *Landscape Research*. 2008. Vol. 33(1). P. 89-117. doi:10.1080/01426390701773854.
22. Oleksichenko N., Gatalska N. Methodological approaches to assess the aesthetics of park environment. *Forestry Ideas*. 2018. Vol. 24, No 2 (56): P. 141–162.
23. Polat A. T., Akay A. Relationships between the visual preferences of urban recreation area users and various landscape design elements. *Urban Forestry & Urban Greening*. 2015. Vol. 14, Issue 3. P. 573-582.
24. Polat Z., Demirel O. Evaluation of Alternative Tourism in the Light of Natural, Cultural and Visual Resources in Turkey Landscape. *Journal of Environmental Protection and Ecology*. 2016. Vol. 17 (3), 1220-1228.
25. Schmidt H., Linke R., Wessel G. *Gestaltung und Umgestaltung der Stadt*. Berlin : VEB Verlag fur Bauwesen. 1970. 51 p.
26. Swanwick C. Society's attitudes to and preferences for land and landscape. *Land Use Policy*. 2009. Vol. 26. P. 62-75. DOI:10.1016/j.landusepol.2009.08.025.

References

1. Bohovaia, Y. O., Fursova, L. M. (1988). *Landshaftnoe yskusstvo [Landscape art]*. 223. (in Russian).
2. Bolotov, H. I. (2019). Rol estetychnoi alternatyvy v protsesi upravlinnia urbanizovanyim prostorom ta yoho harmonizatsii. [The role of the aesthetic alternative in the process of urban space management and its harmonization]. *Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. 53. 100-109. (in Ukrainian)
3. Gatalska, N. V. (2018). Harmoniinst yak yakisnyi pokaznyk estetyky parkovoho seredovyshcha. [Harmony as a qualitative indicator of the aesthetics of the park environment]. *Problemy rozvytku lisovoi taksatsii, lisovporiadkuvannia ta inventaryzatsii lisiv : tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 6-8 hrud. 2018 r. Kyiv : NUBiP Ukrainy*, 44-45. (in Ukrainian)
4. Gatalska, N. V. (2019). Ekvivalentnist otsinok estetychnykh yakostei parkovoho seredovyshcha za riznykh sposobiv doslidzhennia. [Equivalence of the evaluation aesthetic qualities of the park environment by different methods of the study]. *Ukrainskyi zhurnal lisivnytstva ta derevynoznavstva*. 10 (2), 81-90. (in Ukrainian)
5. Krohyus, V. R. (1979). *Horod y relief*. [City and relief]. 128. (in Russian).

6. Kurbatov, Yu. Y. (1988). Arkhitekturnye formy y pryrodnyi landshaft: kompozytsyonnye svyazy [Architectural forms and natural landscape: compositional connections]. 136. (in Russian).

7. Oleksiichenko, N. O., Gatalska, N. V. (2018). Osoblyvosti vplyvu seredovyscha na otsiniuvannia estetychnykh yakosti parkovykh peizazhiv: teoretychni ta prykladni aspekty. [Features of the influence of the environment on the estimation of aesthetic qualities of park landscapes: theoretical and applied aspects]. *Naukovi pratsi Lisivnychoi akademii nauk Ukrainy*. 17, 72-84. (in Ukrainian).

8. Osychenko, H.O. 2015. Metodolohichni osnovy formuvannia estetyky miskoho seredovyscha [Methodological basis for the formation of the urban environment aesthetics]. DSC thesis (doctor in architecture), National University of Construction and Architecture Kyiv. 330. (in Ukrainian).

9. Spyrudonova, L. K. (2015). Asotsiatyvnyi eksperyment yak zasib doslidzhennia obrazu svitu [Associative experiment as a means of exploring the image of the world]. *Naukovo-praktychnyi zhurnal Pivdenoukrajnskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*. Nauka i osvita. 1, 152-158. (in Ukrainian).

10. Ekolohiya y estetyka landshafta. (1975). [Ecology and aesthetics of landscape] / pod. red. K. Y. Erynhysa. 250. (in Russian).

11. Appleton, J. (1996). The experience of Landscape. 296.

12. Daniel, T.C. (2001). Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*. 54(1-4), 267-281.

13. Dramstad, W.E., Tveit, M.S., Fjellstad, W.J., Fry, G. L. A. (2006). Relationships between visual landscape preferences and map-based indicators of landscape structure. *Landscape and Urban Planning*. 78(4), 465-474.

14. Farahani, L. M., Maller, C. (2018). Perception and Preferences of Urban Greenspaces: A Literature Review and Framework for Policy and Practice. *Landscape Online*. 61, 1-22.

15. Galev, E., Gurkova, M., Galev, N. (2016). The role of plants on the impact of cultural and historical monuments Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder? *Junior Scientific Researcher*. 2(1), 1-15.

16. Gulinck, H., Mugica, M., de Lucio, J. V., Atauri, J. A. (2001). A framework for comparative landscape analysis and evaluation based on land cover data, with an application in the Madrid region (Spain). *Landscape and Urban Planning*. 55(4), 257-270.

17. Gungor, S., Polat, A.T. (2018). Relationship between visual quality and landscape characteristics in urban parks. *Journal of Environmental Protection and Ecology*. 19 (2), 939-948.

18. Hofmann, M., Westermann, J. R., Kowarik, I., van der Meer, E. (2012). Perceptions of parks and urban derelict land by landscape planners and residents. *Urban Forestry & Urban Greening*. 11(3), 303–312.
19. Iverson, W. D. (1985). And that's about the size of it: visual magnitude as a measurement of the physical landscape. *Landscape Journal*. 4, 14 – 22.
20. Jankovic, N. (2017). Architectural Terri(s)stories: Jajinci MemorialmPark in Belgrade. *AM Journal*. 12, 81-98.
21. Ode, A., Tveit, M. S., Fry, G. (2008). Capturing landscape visual character using indicators: Touching base with landscape aesthetic theory. *Landscape Research*. 33(1), 89-117.
22. Oleksichenko, N., Gatalska, N. (2018). Methodological approaches to assess the aesthetics of park environment. *Forestry Ideas*. 24, 2 (56), 141–162.
23. Polat, A.T., Akay, A. (2015). Relationships between the visual preferences of urban recreation area users and various landscape design elements. *Urban Forestry & Urban Greening* 14(3), 573–582.
24. Polat, Z., Demirel, O. (2016). Evaluation of Alternative Tourism in the Light of Natural, Cultural and Visual Resources in Turkey Landscape. *Journal of Environmental Protection and Ecology*. 17 (3), 1220-1228.
25. Schmidt, H., Linke, R., Wessel, G. (1970). Gestaltung und Umgestaltung der Stadt. 51.
26. Swanwick, C. (2009). Society's attitudes to and preferences for land and landscape. *Land Use Policy*. 26, 62-75.

Аннотация

Гатальская Н. В., кандидат сельскохозяйственных наук, доцент, докторант, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины.

Эстетическое восприятие композиционной структуры парковой среды.

В статье рассмотрены результаты исследований влияния композиционной структуры парковой среды на эстетическое восприятие, а также на формирование предпочтений с привлечением респондентов (76 человек).

Применен методологический подход экспертного оценивания, который включает параллельный анализ двух взаимосвязанных структур (материальной и образной), а также их взаимосвязь с результатами эстетической оценки респондентов. Исследования с привлечением респондентов проводились на протяжении четырех сезонов 2017-2018 годов непосредственно на территории парка «Слава» в г. Киеве.

Определены взаимосвязи между эстетической оценкой парковой среды и композиционной организацией территории, а также характеристики, влияющие на формирование предпочтений, и обуславливают их изменчивость на протяжении года. Обнаружено, что сочетание признаков парковой среды, которые воспринимаются как

привлекательные в следствии эволюции человека как биологического вида, а также под влиянием социокультурных факторов повышает эмоциональное воздействие и эстетическую оценку, однако может как снижать, так и повышать ее информативные качества. Композиционная согласованность архитектурных компонентов парковой среды и растений, а также формирования перспективы на мемориальные объекты усиливает эмоциональное воздействие, информационные качества и эстетическую оценку в целом. Наличие дальних перспектив и панорамы является важным признаком, который способствует повышению эстетических качеств среды, но уменьшает, а в отдельных случаях нивелирует влияние прямых средств выражения информационной нагрузки.

Ключевые слова: композиционная структура парковой среды, эстетическое восприятие, информационная структура.

Summary

Gatalska N. – Ph.D. in Agricultural Sciences, docent, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Aesthetic perception of the compositional structure of the park environment.

The article deals with the peculiarities of the influence of the composition structure of the park environment on aesthetic perception and its influence on the formation of preferences with the involvement of respondents (76 people).

The peer review methodological approach was applied, which includes a parallel analysis of two interrelated structures (material and imaginative), as well as their relation to the aesthetic evaluation results of the respondents. Surveys involving respondents were conducted for four seasons 2017-2018 directly on the territory of the Park of Glory in Kyiv.

We defined the relationship between the aesthetic evaluation of the park environment and the features of its compositional organization, which influence the formation of preferences and cause their variability during the year. It is revealed that the combination of features of the park environment, which are perceived as attractive due to the evolution of human as a biological species and the influence of socio-cultural factors increases the emotional impact and aesthetic evaluation of the park environment, but can both reduce and enhance its informative qualities. The presence of distant vistas and panoramas is an important feature that promotes the aesthetic qualities of the environment, but reduces, and in some cases, eliminates the influence of direct means of expression of ideological meaning. The compositional coherence of the architectural components of the park environment and plants, as well as the formation of perspectives on the memorial objects enhances emotional impact, informational qualities and aesthetic appreciation in general.

Keywords: compositional structure of park environment, aesthetic perception, information structure.